

TOVAR BELGILARINING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI VA BOZOR IQTISODIYOTIDAGI ROLI

Nasirillayeva Nadida Otabek qizi
Nishonova Umida Shavkat qizi
Uskanov Javohirjon Sherali o'g'li

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada tovar belgilarining nazariy-huquqiy mohiyati, ularning iqtisodiy ahamiyati hamda milliy va xalqaro huquq doirasida muhofaza qilinishi masalalari tahlil etilgan. Tovar belgilarining bozor iqtisodiyotida raqobatni rivojlantirish, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va korxonalarining intellektual salohiyatini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida tovar belgilarini huquqiy muhofaza qilish amaliyoti va mavjud muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: tovar belgisi, intellektual mulk, brend, huquqiy muhofaza, raqobat, Parij konvensiyasi.

Kirish

Zamonaviy bozor iqtisodiyotida intellektual mulk obyektlari, xususan tovar belgilari, iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida raqobatning kuchayishi mahsulotlarni individuallashtirishga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirdi. Shu nuqtayi nazardan, tovar belgilarining huquqiy va iqtisodiy ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Tovar belgilari iste'molchilar uchun mahsulot sifati va kelib chiqishini aniqlash vositasi bo'lsa, ishlab chiqaruvchilar uchun bozor ustunligini ta'minlovchi strategik aktiv hisoblanadi. Ushbu maqolaning maqsadi tovar belgilarining nazariy asoslarini ochib berish, ularning huquqiy muhofazasi va iqtisodiy ahamiyatini kompleks tahlil qilishdan iborat.

Tovar belgilarining nazariy mohiyati

Tovar belgisi tushunchasi huquqiy va iqtisodiy kategoriyalar kesishmasida shakllangan. Huquqiy jihatdan tovar belgisi intellektual mulkning alohida turi bo'lib, u belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilishi orqali huquqiy muhofazaga ega bo'ladi. Iqtisodiy jihatdan esa tovar belgisi korxonaga qiymatini oshiruvchi nomoddiy aktiv sifatida namoyon bo'ladi.

Ilmiy manbalarda tovar belgilarining asosiy vazifasi mahsulotlarni individuallashtirish va adolatsiz raqobatning oldini olishdan iborat ekani ta'kidlanadi. Kuchli tovar belgisi iste'molchi ongida barqaror assotsiatsiya hosil qilib, brend sadoqatini shakllantiradi.

Tovar belgilarining turlari va tasnifi

Zamonaviy huquqiy amaliyotda tovar belgilari bir necha turlarga bo‘linadi: so‘zli, tasviriy, hajmli va jamlama belgilar. So‘nggi yillarda ovozi va hidli belgilar kabi noan‘anaviy tovar belgilarining ham huquqiy muhofazaga olinishi kuzatilmoqda.

So‘zli belgilarga so‘zlar, so‘z ko‘rinishiga ega bo‘lgan harfiy birikmalar (xususan, har qanday ketma-ketlikdagi unilalar va undosh tovushlarning bo‘g‘in hosil qiluvchi birikmalari), so‘z birikmalari, gaplar, shuningdek, ularning birikmalari kiradi.

Misollar: APPLE, BONU, FORD, MUSIC FLOWER

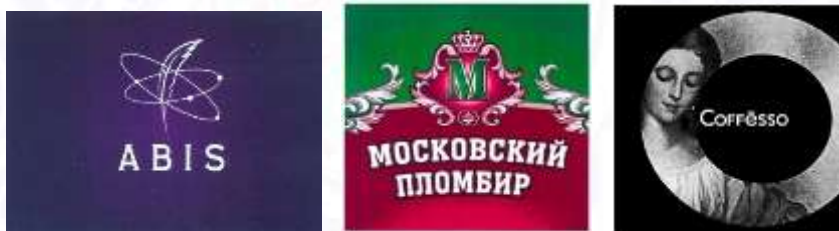
Tasviriy belgilarga jonli mavjudotlar, predmetlar, tabiiy va boshqa obyektlar tasvirlari, shuningdek, chiziqlar, dog‘lar, har qanday figuralarning tekislikdagi kompozitsiyalari (hajmlilaridan tashqari) kiradi.

Misollar:

Muayyan shakl tarzidagi belgilar hajmli belgilar hisoblanib, ularga fazoviy joylashgan uch o‘lchamli obyektlar, figuralar va chiziqlar hamda figuralarning kombinatsiyalari kiradi.

Jamlama belgilarga turli tavsifdagi tasviriy, so‘zli, hajmli va boshqa elementlar kombinatsiyasi kiradi.

Misollar:

Tasniflash jarayoni tovar belgilarining huquqiy muhofaza doirasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u huquqni qo‘llash amaliyotida aniqlikni ta‘minlaydi.

Tovar belgilarining huquqiy muhofazasi

Tovar belgilarining huquqiy muhofazasi milliy va xalqaro huquq normalari asosida amalga oshiriladi. Xalqaro miqyosda Parij konvensiyasi va TRIPS kelishuvi tovar belgilarini himoya qilishning asosiy standartlarini belgilab bergan. Ushbu hujjatlar davlatlardan tovar belgilarining samarali huquqiy himoyasini ta‘minlashni talab qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida tovar belgilarining huquqiy maqomi maxsus qonun bilan tartibga solinadi. Amaldagi qonunchilik tovar belgisi egasiga mutlaq huquqlarni berib, huquqbuzarlik holatlarida sud orqali himoya qilish imkonini yaratadi.

Tovar belgisini yoki shu belgi bilan belgilangan tovarni ruxsat berilmagan tarzda tayyorlash, qo‘llash, olib kirish, savdoga taklif etish, sotish, o‘zgacha tarzda fuqarolik

muomalasiga kiritish yoki ularni shu maqsadda saqlash yoxud ular bilan adashtirib yuboradigan darajada aynan o‘xshash bo‘lgan bir xildagi tovarlarni belgilash tovar belgisiga doir mutlaq huquqni buzish deb e’tirof etiladi.

Tovar belgisidan uning egasining mutlaq huquqini buzgan holda foydalanayotgan shaxslar tovar belgisi egasining talabiga ko‘ra yetkazilgan zararlarning o‘rnini qoplashi shart. Tovar belgisining egasi o‘zining mutlaq huquqini buzgan holda tovar belgisidan foydalanayotgan shaxsdan zararlarning qoplanishi o‘rniga bazaviy hisoblash miqdorining yigirma baravaridan ming baravarigacha miqdorda tovon to‘lashini talab qilishi mumkin. Bunda tovon zararlar yetkazilishi faktidan qat’i nazar, huquqbuzarlikning xususiyatidan va tovar belgisi egasining mutlaq huquqini buzgan holda tovar belgisidan foydalanayotgan shaxsning aybi darajasidan kelib chiqib, ish muomalasi odatlari hisobga olingan holda to‘lanadi. Tovon miqdori taraflarning kelishuviga muvofiq yoki sud tomonidan belgilanadi.

Tovar belgilarining iqtisodiy ahamiyati

Tovar belgilarining iqtisodiy ahamiyati, avvalo, ularning bozor qiymatini oshirish qobiliyatida namoyon bo‘ladi. Kuchli brendlar investitsiya jalb qilish, eksport salohiyatini oshirish va iste’molchilar ishonchini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, tovar belgilarining samarali muhofazasi soxta mahsulotlar muomalasini qisqartirib, sog‘lom raqobat muhitini shakllantiradi. Bu holat milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Amaliy muammolar va rivojlanish istiqbollari

Milliy amaliyotda tovar belgilarini muhofaza qilish bilan bog‘liq ayrim muammolar mavjud:

- soxta mahsulotlar muomalasi;
- huquqbuzarliklarni aniqlashdagi murakkabliklar;
- sud amaliyotida yagona yondashuvning yetarli darajada shakllanmaganligi.

Shu bilan birga, so‘nggi yillarda intellektual mulk sohasida islohotlar kuchayib, tovar belgilarini himoya qilish mexanizmlari takomillashib bormoqda. Bu holat milliy brendlar rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tovar belgilari zamonaviy bozor iqtisodiyotida muhim huquqiy va iqtisodiy institut hisoblanadi. Ularning samarali huquqiy muhofazasi nafaqat ishlab chiqaruvchilar, balki iste’molchilar manfaatlarini ham himoya qiladi. Shu bois, tovar belgilarini muhofaza qilish mexanizmlarini takomillashtirish va huquqni qo‘llash amaliyotini rivojlantirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Tovar belgilari, xizmat ko‘rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Tovar belgilari va xizmat ko‘rsatish belgilarini ro‘yxatdan o‘tkazish bo‘yicha davlat xizmatini ko‘rsatishning ma‘muriy reglamentini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori
3. Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883.
4. TRIPS Agreement, World Trade Organization.
5. WIPO. *Intellectual Property Handbook*.

